

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Факультет історії та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних студій та суспільних комунікацій

Ю. П. Мателешко

ТЕОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Навчальний посібник

Ужгород – 2020

УДК 327 (075.8)

М 34

Мателешко Ю. П. Теорія міжнародних відносин: навчальний посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2020. 156 с.

У посібнику систематизовано найбільш усталені підходи та висновки, наявні у вітчизняній та зарубіжній навчальній та науковій літературі з міжнародної проблематики. Значна увага приділена напрямам та школам теорії міжнародних відносин, міжнародним явищам та процесам, а також зовнішній та міжнародній політиці. Кращому засвоєнню дисципліни допоможе термінологічний словник, тести та питання для самоконтролю, вміщені в навчальному посібнику.

Для студентів вищих навчальних закладів, які вивчають науки про політику та міжнародні відносини. Може бути корисний аспірантам і викладачам, а також усім, хто цікавиться проблемами міжнародних відносин.

Рецензенти:

Гурак І. Ф., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Шелемба М. М., кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій факультету історії та міжнародних відносин Ужгородського національного університету.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Ужгородського національного університету
(протокол № 7 від 27.10.2020 р.).*

ISBN 978-617-7825-30-1

© Ю. П. Мателешко, 2020

Зміст

Перелік умовних скорочень	4
Передмова.....	5
Конспект лекцій	7
Лекція 1. Теорія міжнародних відносин як наука та навчальна дисципліна	7
Лекція 2. Традиційні напрями та школи теорії міжнародних відносин	11
Лекція 3. Сучасні напрями та школи теорії міжнародних відносин	21
Лекція 4. Система міжнародних відносин	30
Лекція 5. Учасники міжнародних відносин	36
Лекція 6. Геополітика: поняття та головні концепції	42
Лекція 7. Цивілізаційний фактор у міжнародних відносинах	56
Лекція 8. Теоретичні основи зовнішньої політики держави.....	63
Лекція 9. Міжнародна (світова) політика	72
Лекція 10. Глобалізація як процес всесвітньої інтеграції та уніфікації.....	76
Тести та питання для самоконтролю	88
Термінологічний словник	110
Література.....	136
Додатки	147

Перелік умовних скорочень

ГА ООН – Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй;

ЄС – Європейський Союз;

ЗМІ – засоби масової інформації;

КНР – Китайська Народна Республіка;

ЛАД – Ліга арабських держав;

МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергії;

МВ – міжнародні відносини;

МВФ – Міжнародний валютний фонд;

МЕРКОСУР – Спільний ринок країн Південної Америки;

МОП – Міжнародна організація праці;

МС – міжнародна система;

НАТО – Організація Північноатлантичного договору;

НАФТА – Північноамериканська угода про вільну торгівлю;

НБСЕ – Нарада з безпеки і співробітництва в Європі;

НТР – науково-технічна революція;

ООН – Організація Об'єднаних Націй;

РБ ООН – Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй;

СОТ – Світова організація торгівлі;

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік;

СФРЮ – Соціалістична Федеративна Республіка Югославія;

США – Сполучені Штати Америки;

ТМВ – теорія міжнародних відносин;

ТНК – транснаціональні корпорації.

Передмова

Міжнародні відносини завжди займали вагоме місце в історії людства. Становлення етносів та націй, держав, формування та зміна політичних режимів, соціальних інститутів, розвиток культури, науки, освіти, технічний та економічний прогрес тісно пов'язані з різними зовнішніми взаємодіями та обмінами, тобто з міжнародними відносинами. Значення останніх ще більше зростає сьогодні, коли всі країни, соціальні групи та окремі індивіди вплетені в щільну та розгалужену мережу різноманітних взаємодій. Щодня у світі відбуваються десятки міжнародних подій, розібратися в яких непідготовленим людям надзвичайно важко. Якщо провести аналогію з американським футболом, то глядачу, який не знає правил цієї гри (елементарної теорії), буде незрозуміло та й нецікаво спостерігати за протиборством двох команд. Подолати «інформаційний хаос», а також уникнути маніпуляцій допомагають теоретичні, науково перевірені знання, які дає ТМВ.

В українських вишах фундаментальна навчальна дисципліна «Теорія міжнародних відносин» є складовою освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів зі спеціальностей «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародне право» та «Політологія».

Метою дисципліни є ознайомлення студентів зі змістом основних понять та концептуальних підходів, на яких базується вивчення міжнародних відносин, а також із головними напрямками та школами, що існують у світовій науці.

Завданнями курсу є:

- опанування головних методів і понять теорії міжнародних відносин;
- ознайомлення з концептуальними поглядами представників провідних науково-теоретичних шкіл і напрямів ТМВ;
- з'ясування закономірностей та особливостей систем міжнародних відносин та їхніх елементів;

- характеристика головних учасників (акторів, суб'єктів) МВ;
- розкриття основних геополітичних концепцій;
- вивчення теоретичних основ зовнішньої та міжнародної (світової) політики;

- розгляд впливу цивілізаційних та глобалізаційних факторів на міжнародні відносини.

У результаті засвоєння навчальної дисципліни студенти повинні *знати*:

- головні поняття та парадигми ТМВ;
- геополітичні, цивілізаційні та глобалізаційні аспекти міжнародних відносин;

- тенденції, особливості та закономірності МВ;
- основні аспекти взаємодії на міжнародній арені головних її елементів – міжнародних акторів, їхніх цілей та засобів, а також міжнародних явищ та процесів.

Опанувавши курс ТМВ, студент має *вміти*:

- розрізняти головні тенденції розвитку міжнародних відносин;
- критично оцінювати різні школи та напрями науки про міжнародні відносини та виокремлювати їхню центральну проблематику;
- спираючись на головні поняття та парадигми ТМВ, самостійно розбиратися в подіях, що відбуваються на міжнародній арені.